

Bæredygtig Open Access for danske videnskabelige tidsskrifter

Forslag til Workshop om Alternative forretningsmodeller for videnskabelige tidsskrifter
Forsknings- og Innovationsstyrelsen Den Sorte Diamant, d. 24. maj 2011

Udgivet af Foreningen af Danske Videnskabsredaktører

Bæredygtig Open Access for danske videnskabelige tidsskrifter

Forslag fra Danske Videnskabsredaktører

**Bæredygtig Open Access for danske videnskabelige tidsskrifter.
Forslag fra Foreningen af Danske Videnskabsredaktører.**

Digital udgave 2014
Foreningen af Danske Videnskabsredaktører

Tekst: Jørgen Burchardt
Tryk: Special-Trykkeriet Viborg

I kommission hos
Forlaget Kulturbøger
Nyborgvej 13,
5750 Ringe
Tlf. 62 62 36 17

ISBN: 978-87-88327-35-9

Forsidebillede: Autan, Creative Commons

Indhold

Indledning: Tak til Videnskabsministeriet	7
Målsætning.....	8
Opsummering.....	9
Optimal formidling til samfundet.....	11
Der skal fortsat udgives danske tidsskrifter	11
Forskerne har stadig behov for dansk publicering.....	11
Samfundet har stadig behov for dansk publicering	11
Danske redaktørers rolle i den videnskabelige proces.....	11
International standard for redaktion og teknik	12
Redaktionerne skal redigere.....	12
Redigering på internationalt niveau	12
Praktisk arbejde udføres af fagfolk.....	12
Tæt samarbejde med det faglige miljø.....	12
Teknik på internationalt niveau.....	12
Fortsat bogtrykt udgivelse mulig.....	12
IT-plattform og konsulenttjeneste	13
Videnskabsforum som brugerdrevet Open Source forsøg.....	13
Uddannelse- og videreuddannelse.....	13
Forskellige modeller for Open Access	15
Fordel for samfund og erhvervsliv	16
Danske tidsskrifter mest fordelagtige i Open Access	16
Tidsskriftsudgivere pionerer ved Open Access.....	16
Hvorfor Open Access ikke er slået igennem	16
De laveste frugter er plukket.....	16
Hvorfor ikke publicere Open Access?	17
Udgifter til Open Access kontra bogtrykt	18
Forsinket Open Access en mulighed for nogen	18
De danske tidsskrifters mange problemer.....	19
Omstilling til digital publicering er omkostningsfuld	20
Den bibliometriske forskningsindikatorer negative konsekvenser	20
Dansk forskningsformidling står generelt svagt.....	20
Danmarks tilslutning til Ministerrådets beslutning	21
Mangeårig lobby fra bibliotekssektoren bag	21
Bibliotekerne som aktive aktører	21
Den internationale bibliotekslobby	21
Danske tidsskrifter uden politisk opmærksomhed.....	21
Vurdering af forskellige Open Access modeller.....	22
Grøn Open Access er ingen forretningsmodel.....	22
Gratis vil udkonkurrere betaling.....	22
Vurdering af gylden Open Access	22
Institutionsløse forskere og gylden Open Access	22
Vurdering af forsinket Open Access	23
Alvorlig beslutning i Forskningsrådet for Kultur og Kommunikation	23
Ikke økonomisk bæredygtig	23
Vurdering af åbent abonnement.....	23
Orange Open Access en mulighed	23
Bilag.....	25
Budget for igangsættelse	25
Finansiering af Open Access	25
Hvordan er omkostningerne fastlagt.....	25
Forberedende udvalg.....	26
Problemkatalog	26
Noter.....	27

Indledning

Tak til Videnskabsministeriet

Vi takker hermed Videnskabsministeriet, fordi Danske Videnskabsredaktører er blevet inddraget i arbejdet om fremtidens videnskabsformidling. I mere end 10 år har vi sammen med tidsskriftsudgivere og forlag ikke været involveret i forhold, som primært vedrører os. Derfor er vi glade for at kunne deltage, og håber at vi også fremover får lejlighed til at bidrage positivt, og at vores indsats centralt i forskningens skabelsesproces vil få samme opmærksomhed og samme økonomiske midler, som mere perifere aktører igennem mange år har fået.

Forsknings- og Innovationsstyrelsen har opfordret os til at udarbejde et forslag til hvorledes danske videnskabelige tidsskrifter kan etablere alternative forretningsmodeller. Danske udgivere har faktisk været pionerer af nye modeller, idet vi siden 1996 har udgivet Open Access tidsskrifter. Vi har igennem årene høstet en mængde erfaringer om udgivelsesmodeller, som vi glæder os til at give videre.

Det skal ikke være nogen hemmelighed, at vi ikke er enige i den høje prioritering, som Open Access har fået, mens det at skabe høj kvalitet og bedre publiceringsforhold i mange år har været uden for Videnskabsministeriets fokus. Vi er alligevel gået positivt ind i arbejdet, idet vi måske hermed kan sikre den høje kvalitet i forskningsformidlingen, som danske forskere fortjener. Specielt vil vi gøre en indsats for at danske redaktører får lige så godt arbejdsforhold som udenlandske kolleger.

Vi vil også takke de mange tidsskriftsredaktioner, som har kommenteret vores udkast til forretningsmodel. Det har været et stort arbejde for redaktører og udgivere at overskue de meget alvorlige konsekvenser, som en tilsyneladende simpel model kan have. Den faglige verden er heterogen, og en "one-size-fits-all"-løsning kan være vanskelig at udvikle, men vi har gennemgående fået positive tilbagemeldinger. Vi har samtidig fået en masse spørgsmål, og der vil utvivlsomt dukke flere uafklarede forhold op, når den grundige undersøgelse, vi ønsker, har fået vendt alle sten.

Vi har også fået negative svar. Ikke så meget på vores model, men i form af kritik af, at staten blander sig i den videnskabelige verdens hidtidige selvforvaltning ved at tvinge Open Access ned over hovedet på forskerne i stedet for at hjælpe dem med at få de bestående tidsskrifter til at fungere. Denne kritik har vi desværre ikke kunnet imødekomme med vores forslag.

Vi har dog indset, at det er nødvendigt at gå på kompromis. De sidste år har forholdene været stadig forværret for dansk publicering, og forskning er ikke blevet publiceret optimalt af mangel på redaktionelle ressourcer og tidsskrifters ophør.

Tillige har vi igennem mange år forgæves forsøgt at få midler til fornyelse af den danske forskningsformidling. Vi håber dog, at de negative sider ved et kompromis langt vil blive opvejet af de positive sider, når fremtidens forretningsmodel er blevet gennemført, og når vi i fremtiden igen er med til at udvikle det område, som vi har mest erfaring med.

For Danske Videnskabsredaktører
Jørgen Burchardt, formand

Målsætning

Målsætning for en samlet løsning for dansk videnskabspublicering:

- Dansk videnskab skal formidles optimalt herunder være Open Access straks ved udgivelsen
- Danske tidsskrifter skal have international standard både redaktionsmæssigt og teknisk
- Redaktionerne skal koncentrere sig om det redaktionelle arbejde og den faglige kommunikation
- Praktisk arbejde med lay out, håndtering af hjemmesider, distribution af bogtrykte udgaver m.v. skal derfor udføres af fagfolk
- Danske udgivere skal råde over en vidensbank om "state of the art" for publicering og den mest moderne IT-software
- Formidlingen af artikler skal ske i sammenhæng med emneområdetets øvrige kommunikation f.eks. gennem faglige selskaber

Opsummering

Forslaget kort

Open Access for danske videnskabelige tidsskrifter er en stor fordel for samfundet. I modsætning til de fleste internationale tidsskrifter, vil privatpersoner og virksomheder have en stor interesse for danske tidsskrifter.

Det ses også af, at tidsskrifterne i dag har ca. 93 % af deres abonnenter uden for bibliotekerne, hvorfor kun 7 % er biblioteksabonnenter. Der skal altså tilføres yderligere offentlige midler i størrelsesordenen 13 gange af de hidtidige biblioteksbetalinger for at opveje tabet af privat betaling.

Indførelse af Open Access koster i størrelsesordenen 100 mio. kr. Udregningen er usikker, og beløbet af måske 30 % større.

De eksisterende modeller for Open Access er undersøgt, men ingen kunne sikre en bæredygtig udgivelse af danske tidsskrifter.

Den grønne Open Access, hvor forfattere lægger deres manuskripter i åbne databaser, er ikke en egentlig udgivelsesmodel, idet den udnytter andres udgivelser. Den ville være ødelæggende for den videnskabelige verden, så denne model er udelukket.

Den forsinkede Open Access, hvor udgiveren får en periode til at sælge tidsskriftet inden artiklerne bliver gratis, har mange positive sider. Blandt andet fungerer den redaktionelle proces med optagelse af de mest kvalificerede manuskripter. Denne model er ikke økonomisk bæredygtig, og da vi gerne vil foreslå en løsning med umiddelbar publicering af artikler, forlod vi også denne model.

Den gyldne Open Access, hvor forfatteren eller rettere forfatterens institution betaler for at få artiklen udgivet, er både bæredygtig og kan sikre en umiddelbar publicering i Open Access.

Imidlertid har modellen store negative konsekvenser, idet det ikke mere er artiklernes kvalitet, som sikrer en udgivelse, men penge. Dette forslag vil især true forskningsformidling inden for humanistiske og samfundsvidenskabelige fagområder, hvor en forholdsvis stor del af bidragsyderne er institutionsløse, og derfor ikke har kapital i ryggen. Desuden vil denne model belaste de eksisterende forskningsinstitutioner, hvoraf en del allerede i øjeblikket er økonomisk pressede med nedskæringer og fyringer til følge.

Således vil denne model kunne udgøre en egentlig økonomisk hindring for den nødvendige produktion af videnskabelige artikler, som dansk forskning opfordres til at frembringe.

Vi foreslår derfor en modificeret udgave, "orange" Open Access, hvor en central fond betaler de danske tidsskrifter for at publicere danske forskeres artikler gratis på nettet umiddelbar efter udgivelsen. Den har tillige den fordel frem for den gyldne model, at der ikke er uvedkommende beslutningstagere involveret i beslutningen om hvorvidt artikler skal optages i et tidsskrift, men at optagelseskriteriet kun er kvalitet.

Samtidig står det udgiverne frit for sideløbende at sælge en bogtrykt version af tidsskriftet.

Forskeres bidrag til populærvidenskabelige tidsskrifter er medtaget i modellen, idet de faktisk betragtes som et vigtigt element som forskningsformidling både for undervisning og til information for erhvervslivet. Der er ganske vist ikke altid udgifter til peer review, men derimod bliver der brugt meget energi på formidlingen. For at sikre en rimelig "værkhøjde", skal der foreligge en kvalitetsmæssig godkendelse af tidsskriftet med henblik på et fagligt acceptabelt niveau, hvorfor der skal etableres en autorisationsliste for disse tidsskrifter. I lighed med den behandling, man andre steder har af ansøgninger for tidsskriftsstøtte, vil et udvalg kunne håndtere dette gennem et årligt møde.

Man skal betænke, at det danske marked er meget lille på grund af et lille sprogområde. De danske udgivere er som naturligt i et lille land små og ofte kun forankret i økonomisk svage faglige selskaber. Der skal derfor være en overordnet støtte, således at viden fra den internationale udgiververden til stadighed er til rådighed i Danmark. Det skal derfor sikres, at mindst en institution i landet er medlem af internationale udgiverorganisationer, deltager i de relevante internationale konferencer og er medlem af internationale serviceorganer som til eksempelvis Crossref.

Sideløbende skal redaktører uddannes og efteruddannes lige som der skal være branchekyndige konsulenter på internationalt niveau.

Omvendt er de små enheder i det danske sprogområde en styrke, idet udgivelsesvirksomhed kan etableres på en meget mere konsekvent måde i sammenhæng med fagmiljøet end når der er tale om store internationale udgivere, hvor et tidsskrift oftest drukner på en stor neutral hjemmeside. Nu kan vi udnytte alle det sociale webs mange kommunikationsmuligheder i en IT-plattform, som indeholder alle faciliteter for både tidsskrift og faglig forening. En eksportmodel fra Grundtvigs hjemland.

Optimal formidling til samfundet

Vi har visionerne for en politik for videnskabelig udgivelse i et lille sprog- og kulturområde. Enhver nation og kulturområde har ret til sin egen videnskabelige publicering. Den er vigtig for samfundets sammenhængskraft på to måder:

- At der fortsat udgives videnskab på dansk
- At der fortsat udgives videnskabelige resultater om dansk kultur og samfundsforhold

Der skal stadig udvikles og bruges et nationalt fagsprog og fagforståelse på dansk, så eleverne fra grundskole og til højere uddannelsesinstitutioner kan gøre sig forståelig på dansk. Selvom engelsk får en stadig vigtigere betydning for den internationale kommunikation, udelukker det ikke, at der fortsat findes et fagsprog på dansk. Det vil sikre en kommunikation indenfor det danske samfund. Sprogudviklingen på dansk skal derfor fortsat ske gennem en fornyelse ved at blive brugt både i videnskabelige som populærvidenskabelige tekster.

Hvert fagområde, som kan levere 20 kvalitetsartikler på et år, bør have ret til at udgive et videnskabeligt tidsskrift.

Naturligt sammenhængende fagområder har ret til at udgive et populærvidenskabeligt tidsskrift, hvor der gerne skulle være økonomi til at aflønne journalistiske medarbejdere.

Der skal fortsat udgives danske tidsskrifter

Det er vigtigt, at der fortsat udgives tidsskrifter med danske redaktioner og derfor med dominans af danske problemstillinger.

En indsats for danske tidsskrifter er specielt vigtigt i en tid, hvor andre organer nedprioriterer området. Til eksempel favoriserer Videnskabsministeriets nye fordelingsredskab, den såkaldte bibliometriske forskningsindikator, de internationale publikationskanaler frem for danske, på trods af de danske publikationers høje kvalitet. Tidsskriftet er et eksempel på denne nedgørelse af dansk publicering, hvorfor praktikere, forskere og studerende får færre artikler om danske samfundsforhold.

Den bibliometriske forskningsindikator udelukker totalt danske populærvidenskabelige tidsskrifter. Der skal derfor en kraftig compensation til, hvis det hidtidige niveau for forskningskommunikation skal fortsætte.

Forskerne har stadig behov for dansk publicering

Selvom publiceringssystemerne for store områder, f.eks. historie, delvist er ophørt med at fungere, har forskerne stadig behov for at publicere i tids-

skriftsartikler. Det er ofte deres eneste mulighed for at få deres forskning kvalitetsbedømt under et forskningsforløb.

Tidsskriftsartiklerne er samtidig den bedste mulighed for at "befrugte" den videnskabelige udvikling.

Samfundet har stadig behov for dansk publicering

I erhvervsliv, på uddannelsesinstitutioner og blandt befolkningen generelt er der også behov for at få videnskabelig publicering på dansk. Forskningsresultaterne skal gøre nytte i samfundet, og nye generationer af kommende forskere skal rekrutteres.

Mange forskningsområder i humaniora og samfundsvidenskab kan levere videnskabelige artikler, som kan læses af almindeligt uddannede mennesker. Inden for andre områder er det nødvendigt med en populariseret udgivelse.

Danske redaktørers rolle i den videnskabelige proces

Redaktører er ved siden af forfatterne de vigtigste aktører i forskningsformidlingen. Uden redaktører ville dansk videnskab have et stærkt forringet kvalitetsniveau.

Kvalitetsvurdering og kvalitetskontrol i den akademiske verden har hidtil været udført af frie og af universiteterne uafhængige tidsskrifter. Redaktører er ofte valgt af vedkommende akademiske miljø. I Danmark er mere end 92 % af tidsskrifterne styret af et fagligt selskab eller anden non-profit organisation.

Foreningen af Danske Videnskabsredaktører er talerør for landets redaktører, som sidder på ca. 250 egentlige videnskabelige tidsskrifter, inkl. en del Open Access tidsskrifter, på godt 300 populærvidenskabelige tidsskrifter, på ca. 13 akademiske bogforlag og på en lang række nordiske og internationale tidsskrifter.

Redaktørerne er "gate keepere", som skal bedømme om en artikel har den højeste kvalitet. Derfor skal redaktørerne høre til fagets absolut mest kvalificerede forskere. Kun herved er der sikret det bedste kendskab til området, så dobbeltpublicering undgås, så en artikel bygger på al tidligere forskning, og at formidlingen er så kortfattet og præcis som muligt.

Redaktører er som regel fuldtids forskere, som har redaktørarbejdet i deres fritid. Kun ved meget store tidsskrifter er der aflønning. Ved de egentlige videnskabelige tidsskrifter får redaktørerne fagfæller til at hjælpe sig til at bedømme artiklerne. Disse fagfæller arbejder tilsvarende ulønnet.

Der er stor forskel på redaktioner fra fagom-

råde til fagområde. Inden for især STM (science, teknik, medicin) sidder få hovedredaktører, mens der kan være store redaktioner med mere end 16 personer i andre tidsskrifter.

Tidsskrifter modtager mange artikler uopfordrede, men ca. 70 % af tidsskrifterne er udførende med at opfordre håbefulde forskere til at publicere, eller kontakter en bred kreds af forskere til et dækkende temanummer. Artiklernes eksistens skyldes redaktørerne.

Det er indlysende, at de bedste redaktører kun kan tiltrækkes og fastholdes, hvis de får en tilstrækkelig administrativ støtte. De bedste forskere er i sagens natur meget optagede. Det vil derfor være katastrofalt, hvis tidsskriftet ikke har midler til en effektiv redaktionssekretær. Alternativet ville redaktører blive rekrutteret blandt tredjeklasses forskere, der naturligt har masser af tid – hvorved tidsskriftets (og derved videnskabsområdets) kvalitet ville sænkes.

Det er blevet nødvendigt at styrke det redaktionelle miljø, idet man ikke i samme udstrækning som tidligere kan bero på, at findes forskere, som vil arbejde gratis som redaktører. Forskere i mange videnskabsområder er helt afhængige af, at der findes danske redaktører til at bearbejde deres manuskripter.

International standard for redaktion og teknik

Redaktionerne skal redigere

Hidtil har mange redaktører på danske tidsskrifter brugt tid på praktiske opgaver, som de har været nødsaget til på grund af manglende økonomi.

Fremover skal der være et princip for, at redaktionerne udføre det, som de er bedst til: at udføre det faglige bedømmelsesarbejde. De skal ikke sætte sig ind i tekniske eller kommercielle forhold, men udnytte deres kompetencer optimalt.

Dette princip vil sikre, at fagenes dygtigste folk kan deltage i redaktionerne. De dygtigste folk er af naturlige grunde samtidig de mest travle og eftertragtede ressourcepersoner, hvorfor de ikke skal spilde deres tid med irrelevante arbejdsopgaver.

Det vurderes, at arbejdsforholdene for forskere har ændret sig væsentligt i de seneste år, hvor de enkelte institutioner udnytter deres ansattes arbejdskraft mere intensivt. Stram resultatstyring på universiteterne har presset forskerne til at koncentrere sig om de lokale institutioners interesser, og hvor videnskabens overordnede behov derfor får en tilsvarende ringe opmærksomhed. De videnskabelige tidsskrifter skal være tværinstitutionelle for at sikre dialog og bredeste basis, og de er derfor blevet nedprioriteret i institutionernes prioriteringer.

Til eksempel ligger der i den Bibliometriske Forskningsindikator et incitament for forskere til at publicere. Da der ikke findes tilsvarende incitament til at udføre tidsmæssigt meget omfattende redaktionsarbejde, vil institutbestyrere og forsker-

ne selv nedprioritere redaktionsarbejdet. Der skal derfor være plads til evt. aflønning i de foreslåede takster.

Redigering på internationalt niveau

Alle redaktioner skal udføre deres arbejde på højeste internationale niveau.

Dette kræver en relativ høj grad af kunnen, hvorfor der skal gøres en tredelt indsats.

1. Alle redaktioner skal have en eller flere redaktører, som har gennemgået et grundkursus i videnskabelig redaktion. Det skal altså være muligt at få undervisning i de redaktionelle rutiner inden for vedkommende fagområde (der er stor forskel på de redaktionelle rutiner fra fag til fag). En dansk eller nordisk lærestol skal være til rådighed med disse kursustilbud (se senere).
2. Der skal være et kompetencecenter, et forlag eller lignende, som det er nævnt har forbindelse til de internationale organisationer for udgivelsesvirksomhed, således at den nyeste viden let kan spredes til danske redaktioner.
3. Der skal være en konsulenttjeneste, som løbende holder øje med de enkelte redaktioner og vejleder med den fortsatte udvikling.

Praktisk arbejde udføres af fagfolk

Konsekvensen af princippet at redaktionen kun skal redigere vil være, at alle de praktiske arbejdsopgaver udføres af specialister.

Når redaktionerne har udført deres egentlige arbejde, overtager andre arbejdet med copy editing, korrekturlæsning, lay out, rentegning osv. Der vil kun være tale om, at redaktørerne følger arbejdet på sidelinjen og godkender det endelige resultat.

En sådan arbejdsdeling vil kræve nye organisationsformer. Man kunne forestille sig, at forlag går meget mere aktivt ind i udgivelsesarbejdet, end det er tilfældet i dag, hvilket økonomien skulle kunne sikre.

Tæt samarbejde med det faglige miljø

Typisk vil danske tidsskrifter blive udgivet af faglige selskaber og i tæt samarbejde med forskningsmiljøet. Det vil give nogle helt andre gode muligheder for at tidsskriftsudgivelsen indgår i en total kommunikationsproces for hele miljøet. En sådan løsning vil store internationale forlag ikke kunne levere, idet de enkelte tidsskrifter oftest drukner totalt på de meget omfattende hjemmesider.

Teknik på internationalt niveau

Den digitale formidling stiller nye krav, hvis den danske publicering skal udføres på samme niveau som det efterhånden i mere end 10 år har været udført hos de internationale STM udgivere.

Artiklerne skal kunne formidles optimalt via automatiske digitale tjenester, hvilket kræver en lang række tekniske forhold. Hver enkelt tekst skal opmærkes via XML, og denne opmærkning skal udføres efter en ontologi specielt udviklet til dette fagområde.

Fortsat bogtrykt udgivelse mulig

I modellen er der ikke taget stilling til, om et tidsskrift skal udgives i bogtrykt form eller om den digitale publicering skal stå alene. De enkelte redaktorer har frie hænder til at tage denne beslutning.

Med konkurrencen fra gratis artikler på nettet og effektive søgetjenester, vil der ikke være basis for en udgivelse på papir i nær den samme udstrækning som hidtil.

Det vil antageligt være således, at udgivere vælger at lade tidsskriftet blive udgivet i bogtrykt form i en print-on-demand udgave, hvor indtægterne fra abonnement lige præcis dækker udgifterne til porto og trykning. Da grundomkostningerne til lay out og det redaktionelle arbejde i forvejen er blevet betalt, vil prisen pr. eksemplar blive relativt moderat selvom stykantalet er lavt.

IT-plattform og konsulenttjeneste

I planen for en dansk forretningsmodel indgår et delprojekt med at etablere en IT-plattform og en tilhørende konsulenttjeneste. Disse initiativer er nødvendige for, at der findes de tilstrækkelige tekniske kompetencer i et lille land, som ikke mere har en selvstændig forlagsbranche af en vis volumen, hvorigennem landets mange små udgivere løbende ville kunne opnå viden om publicering på internationalt niveau.

Det er en politisk beslutning, at Danmark skal være verdens førende videnssamfund, og initiativet med IT-plattform og konsulenttjeneste vil gøre sit til at forskningsformidlingen når højeste internationale niveau. Det skal forny vigtige dele af infrastrukturen i kommunikationen mellem Danmark og udlandet, forskerne indbyrdes og mellem forskere og samfundet.

Moderne IT-systemer for videnskabelige tidsskrifter og lærde selskaber vil sikre tværgående kommunikation inden for hvert enkelt fag nationalt – og på engelsk internationalt. Her vil Grundtvigs hjemland igen kunne blive international pioner på oplysningens område.

Der skal udvikles moduler, som aktørerne kan implementere efter behov.

Ny teknologi er ikke teknik alene, og i projektet indgår udvikling og oplæring. Moderniseringsprocessen bygger på brugerstyret innovation, hvor tidsskrifter og faglige foreninger får mulighed for at trække på en konsulenttjeneste, som skal hjælpe dem ind i den digitale tidsalder. Projektet skal trække på nogle af verdens førende eksperter, og en lang række danske konsulenter vil stille den viden til rådighed for de mange relativt små institutioner og deres ofte frivilligt arbejdende forskere i redaktioner og bestyrelser.

Videnskabsforum som brugerdrevet Open Source forsøg

På forsøgsbasis er etableret Open Source projektet Videnskabsforum. Målet er at levere et gratis specialudviklet Open Source program.

De færreste danske tidsskrifter og faglige foreninger har råd til at etablere eget system af høj klasse endside sikre den fortsatte opgradering i takt med den hastige udvikling. Ved at være fælles om udviklingen, vil dansk forskning kunne råde over det bedste redskab. Open Source betyder optimal nytte og minimale udviklingsomkostninger.

Systemet kan bruges af alle videnskabsområder og på alle kvalitetsniveauer. Det vil også kunne benyttes uden for den egentlige videnskab, hvorved udviklingsmiljøet kan styrkes yderligere.

Forskningsformidlingen bygger på ufatteligt mange små institutioner. Der er ingen store forlag, og de fleste af landets mere end 500 faglige foreninger er små pga. specialiseringen i et lille land. Denne mangfoldighed kan få et løft gennem brugerstyret innovation.

IT platformen skal sikre en effektiv intern arbejdsdag, f.eks. i en bestyrelse mellem bestyrelse og medlemmer og i en redaktion.

Formidlingen via internettet, e-mails og sociale tjenester skal ske optimalt. Plattformen kan herved være velegnet for udgivelse af Open Access tidsskrifter. Der skal dog også være et betalingsmodul for Dankort og bankoverførsler, så der kan betales for f.eks. abonnement ved den forsinkede Open Access, for deltagelse i konferencer og medlemskontingent.

Uddannelse- og videreuddannelse

Redaktører er de centrale aktører i den videnskabelige formidlingsproces. Ved siden af forfatterne er de de vigtigste personer til at hæve kvaliteten for forskningen.

Deres store vigtighed til trods kan det undre, at redaktørers arbejde generelt er meget nedvurderet. Det giver således ikke nogen meritering at være redaktør. Man kan således hjælpe andre forskere med at meritere sig, mens dette meget kvalificerede arbejde ikke indgår.

Man kan også undre, at det er meget få steder, hvor universiteterne giver undervisning i det håndværk, som redigering i stor udstrækning er. En del af forklaringen er, at videnskabens fag er meget forskellige, hvorfor der ikke findes én rigtig måde for at redigere. Derfor er det ret tilfældigt, hvorledes redaktører rekrutteres og hvordan deres nærmest mester-lære uddannelse udføres.

Vi ønsker, at dansk videnskabsformidling skal være i top, hvorfor vi ønsker uddannelse- og videreuddannelse for danske redaktører. Der skal være et universitet eller uddannelsesinstitution, som kan levere dette arbejde.

Denne uddannelse er i øvrigt også en god forudsætning for, at danske redaktører kan blive redaktører i internationale tidsskrifter, når de har vist, at de kan håndtere håndværket samtidig med at de har opdyrket det nødvendige netværk.

Forskellige modeller for Open Access

Der er flere definitioner på Open Access, men vi vil bruge den, at Open Access er en fri og gratis adgang til forskning. Denne frie adgang behøver dog ikke at ske lige efter publiceringen. Det var denne definition, som EU's ministerråd er gået ind for i sin beslutning fra 2007.

Vi skal ellers ikke diskutere Open Access som sådan.

Der er blevet udviklet forskellige forretningsmodeller, som kan sikre en bæredygtig Open Access med tilstrækkelige midler til de nødvendige redaktionelle rutiner, lay out, korrekturlæsning osv. De forskellige modeller er blevet betegnet med farver for at man kan skelne dem fra hinanden.

Den gyldne Open Access, hvor forfatteren (eller i realiteten forfatterens institution) betaler et forlag for at publicere sin artikel i et tidsskrift; det gyldne kommer fra at man skal betale guld. Der er ved at udvikle sig en standard for betaling, som ligger på omkring 17.500 kr. for en artikel til et eftertragtet tidsskrift, mens tidsskrifter med færre afvisninger af artikler ligger nogle tusinde kroner lavere. Priserne varierer dog meget, og endnu er der ikke fundet et endeligt niveau.

Den orange Open Access er en afart af den gyldne. Her er det ikke forfatteren eller dennes institution, som betaler for udgivelsen, men en fond. Betalingen sker efter antallet af optagne artikler.

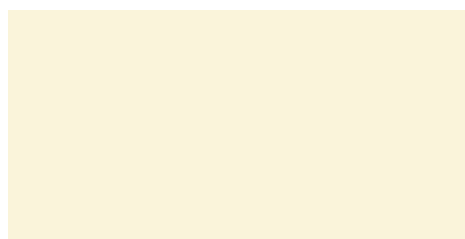

Den røde Open Access er også i familie med den gyldne, hvor alle redaktionelle udgifter betales af en institution. Institutionen kan være en forening, hvor medlemskontingentet er med til at betale et tidsskrift. Institutionen kan også være en forskningsinstitution, som ser en fordel i at kunne markedsføre sine forskere. Denne model er den mest udbredte i Danmark.

Den grønne Open Access, hvor forfatteren skal selvarkivere sit manuskript til en online database. Det er ikke en forretningsmodel, da den i realiteten kun er parallelpublicering baseret på, at et forlag udgiver artiklerne. Derfor tillader de fleste forlag ikke, at originalartikler må arkiveres men kun manuskriptet i en tidlig version. Faktisk er det kun 42 % af artikler, som kan arkiveres på denne måde. Et eksempel er preprintdatabasen arXiv.org.

Da forskere for det meste ikke er interesserede i denne parallelpublicering, er den ofte ledsaget af tvang.

I den forsinkede OA (hvide) bliver artikler publiceret frit efter en spærretid på f.eks. et år, hvori udgiveren kan tjene tilstrækkelig til at få dækket de redaktionelle omkostninger. Modellen har således det traditionelle abonnement som basis, hvor efterspørgslen bestemmer udgivelsen og hvor optagelse af artikler sker efter kvalitet. Forsinkelsesperioden kan være forskellig. I nogle fag med hurtig udvikling kan en spærretid på et halvt år være tilstrækkelig til at sikre indtægter, mens langsommere fag kan have en spærretid på flere år.

Den blå Open Access er meget lig den hidtidige abonnementsbaserede udgivelsesform. I stedet for en begrænset brug på/via et bibliotek, købes der abonnement til at en videre kreds kan få adgang. Holland har som forsøg etableret en sådan aftale med et af verdens største forlag for hollandsk forskning.

Fordel for samfund og erhvervsliv

Danske tidsskrifter mest fordelagtige i Open Access

Vi vil ikke her gå ind i en diskussion af, hvorvidt Open Access giver en netto gevinst for samfundet. Videnskabsministeriet bygger sine økonomiske præmisser på en australsk økonom, John Houghton, som i 2009 for Styrelsen for Bibliotek og Medier har udregnet, at landets fordel ligger i størrelsesordenen 304 mio. kr. om året.

Præmisserne for denne rapport er, at Open Access skal etableres uanset om vi skulle mene, at dette beløb ikke er realistisk.

Vi vil dog angive, at specielt Open Access for danske tidsskrifter er en stor fordel i forhold til Open Access for udenlandske tidsskrifter.

De internationale tidsskrifter udgives ofte inden for teknik, medicin og naturvidenskab, og disse fag har begrænset nytte af Open Access, da de offentlige forskere og studerende i forvejen råder over adgang via forskningsbibliotekerne. Interessen uden for denne kreds er relativ begrænset, også fordi forskningen ofte kun kan forstås af forskere. Formidlingen sker oftest gennem mediatorer som journalister.

Danske tidsskrifter er oftest på dansk og handler om humaniora og samfundsvidenskab. Dette betyder, at der ikke er brug for oversættelse; emnerne kendes og forstås af menigmand.

Tidsskriftsudgivere pionerer ved Open Access

Det første videnskabelige tidsskrift på nettet blev udgivet fra Danmark i Open Access i 1996 længe inden begrebet Open Access var introduceret. Det første tidsskrift var *First Monday*, som direktør Anders Geertsen på det daværende store internationale danske forlag Munksgaard (i dag en del af Wiley/Blackwell) etablerede i 1996. Det internationale tidsskrift havde en amerikansk domineret redaktion og handlede i stor udstrækning om internettet. Det gjorde et stort nummer ud af at være gratis og frit. Desuden var det peer-review bedømt, som amerikansk inspirerede tidsskrifter skulle være på det tidspunkt. Tidsskriftet blev solgt to år senere til udlandet, og lever stadig i bedste velgående.

I nettets første år var det besværligt og dyrt at have en hjemmeside. Det ændredes efterhånden som netadgange blev hurtigere. I slutningen af 1990'erne kunne det koste under 1.000 kr. om året og i skrivende stund en tiendedel. Alle havde efterhånden økonomiske muligheder for at have hjemmesider, og det fik videnskabelige selskaber og tidsskrifter også. Således kom KVINFO på nettet i 1995, og takket være tilstrækkelige økonomiske tilskud, kunne dets *FORUM for køn og kultur* i 1998 blive relanceret som Danmarks første gratis online

kulturtidsskrift. *Tidsskrift for Arbejdsliv* kom på nettet som det første danske peer-review bedømte videnskabelige tidsskrifter i 2001. Der var et års "spærretid" af hensyn til økonomien, så abonnenterne havde et incitament til at fortsætte.

Samme år kom Danmarks største videnskabelige tidsskrift på nettet i fuld udstrækning, da *Ugeskrift for Læger* nu leverede hele sit indhold med det samme. Tidsskriftet var på nettet indtil 2010, hvor der blev lukket for den frie adgang, da tidsskriftet fik problemer med økonomien, hvorfor det økonomiske tab ved den fri adgang måtte stoppes.

Flere tidsskrifter er dukket op på nettet, og udgivelse af bøger og mange andre slags publikationer er kommet til.

Hvorfor Open Access ikke er slået igennem

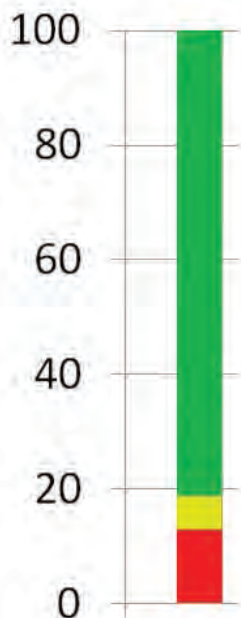
Med de store fordele og mere end 15 års erfaringer skulle man tro, at alle tidsskrifter ligger på nettet. Det er imidlertid ikke tilfældet. En opgørelse i 2008 viste, at kun 11 % af landets tidsskrifter var Open Access med umiddelbar publicering og altså 89 %, som ikke var det.¹

Tallet gælder de 246 mest videnskabelige tidsskrifter.² Hvis vi tilsvarende ser på de populærvidenskabelige tidsskrifter, er andelen af Open Access tidsskrifter dog større, hvor 15 % af 314 tidsskrifter er gratis tilgængelige. Det er især nyhedsbreve fra institutioner og organisationer som f.eks. *Miljønyt* fra Miljøstyrelsen og *DSKS-nyt* fra Dansk Selskab for Kvalitet i Sundhedssektoren. Tillige er der en del reklamefinansierede tidsskrifter, som på nettet kan opnå endnu flere reklameindtægter. Det er tilfældet med *Helse* og *Gartnertidende* fra Dansk Erhvervsgartnerforening. Tidsskrifterne er dog meget blandede, hvor store og magtfulde foreninger som Advokatrådet og Danmarks Lærerforening har lagt deres medlemsblade på nettet, hvor der indimellem findes korte forskningsrelevante artikler. Det er også i denne gruppe der fandtes rene statslige og kommunale udgivelser som f.eks. *Humaniora* fra Forsknings- og Innovationsstyrelsen, *AKF Nyt* udgivet af kommuner og regioner og *Miljø og Sundhed* fra Sundhedsministeriet.

De laveste frugter er plukket

Udgiverne bag de mest videnskabelige Open Access tidsskrifter var forholdsvis mange institutioner. De har en interesse i at markedsføre sig, og bidrog derfor med store beløb i forhold til andre tidsskrifters økonomi.

Blandt institutionerne fandtes mange statslige eller i hvert fald statsfinansierede institutioner, f.eks. Socialforskningsinstituttet med *Social Forskning*, Dansk Polarcenter med *Polarfronten* og Statsbiblioteket med *Tidsskrift for Sprogforskning*.

Det er kun en mindre del af de danske videnskabelige tidsskrifter, som i dag findes i Open Access. Oversigten fra 2008 viser totalt 19 % OA tidsskrifter, hvoraf de 8 % var af den forsinkede model.

Den næststørste gruppe var de faglige professionsforeninger som DJØF med bl.a. *Juristen*, Dansk Tandlægeforening med *Tandlægebladet* og Den Danske Dyrlægeforening med *Dansk Veterinærtidsskrift*. Det var store og økonomisk stærke foreninger, og de havde ofte tillige store indtægter fra annoncer (*Ugeskrift for Læger* fra Den Almindelige Danske Lægeforening havde på det tidspunkt årligt ca. 23 mio. i indtægt). En hel anden type udgivelse er *Ugebrevet A4* udgivet af LO.

Størstedelen af Open Access tidsskrifterne har altså institutioner bag sig, og som samtidig har stor mulighed for at styre og kontrollere indholdet.

Selskaber og foreninger uden snævre professionsinteresser er langt den største gruppe af selskaber, men de stod kun for en meget lille del af Open Access tidsskrifterne. Det er f.eks. Dansk Historisk Fællesråd med *Historie On-line* med en stærk anmelderafdeling, Dansk Matematisk Forenings *Matilde* og Det Kongelige Danske Geografiske Selskab med *Geografisk Tidsskrift*.

Den sidste gruppe tidsskrifter med en meget svag eller ingen forening bag tidsskriftet, står tilsvarende svagt blandt OA tidsskrifterne. Det er tidsskrifter som *Filmmagasinet 16:9*, *Kritisk Debat* og *Foucault Studies*, som viser, at det kan lade sig gøre at drive et levende tidsskrift uden større organisatorisk basis.

Generelt er den store dominans af tidsskrifter udgivet på papir og efterfølgende også udgivet digitalt. Denne dobbeltpublicering har de fleste stadig. Derimod er antallet af tidsskrifter etableret fra grunden som digitale tidsskrifter, "greenfield"

tidsskrifter, forbavsende lille. Antallet er faktisk lavere end antallet af nye papirtidsskrifter. Mens der 1999-2008 var blevet etableret 7 rene digitale tidsskrifter, blev der i samme periode etableret 17 papirtidsskrifter. Open Access kan ikke siges at stå stærkt stærk bevægelse blandt tidsskriftsudgivere.

Det er der naturligvis en meget god forklaring på. Open Access er i sine forskellige modeller ikke økonomisk bæredygtig uden at det offentlige støtter. Generelt er det de stærke organisationer og selskaber, der har etableret OA tidsskrifter, mens de svage miljøer – med visse undtagelser – ikke er stærkt repræsenteret. Det tyder på, at det er de laveste frugter, der er blevet plukket.

Hvorfor ikke publicere Open Access?

Hvad er det, som forhindrer de øvrige i at blive OA? Man kan tænke sig mange faktorer. De mest oplagte er konservatisme, svag organisation og økonomi.

Hvis vi tager konservatismen først, så er det helt sikkert, at den findes. I hvert fald findes der endnu enkelte tidsskrifter uden hjemmeside på nettet. Det må i dag betragtes som et udslag af konservatisme, idet der i periferien af et tidsskrift bør findes en skoleelev, som i det mindste kan lave en hjemmeside med adresse og telefonnummer.

Også blandt tidsskrifter med hjemmesider findes der utvivlsomt konservatisme. Den kommercielle del af udgivervirksomheden herunder at etablere en distribution og opmærksomhed på nettet, er ofte prioriteret lavt i forhold til interessen for at højne kvaliteten af artiklerne. Mange tidsskrifter havde endda i mange år undladt at reklamere for deres tidsskrift, og når selv tidsskrifter med dårlig økonomi ikke har redaktører med sans for hvervning af nye abonnenter og derved fastholdelse af indtægter, er det svært at etablere noget nyt og fremmed som Open Access.

Udgifter til Open Access kontra bogtrykt

Årsagen til den manglende overgang til Open Access ligger i manglende økonomi, angiver de danske tidsskrifter. En analyse af tidsskrifternes regnskaber afslører da også, at økonomien som oftest blot lige balancerer, og at blot afmeldinger fra få abonnenter vil betyde et negativt økonomisk resultat.³

Vi har analyseret en del regnskaber, hvor vi har set på økonomien ved at udgive et rent Open Access tidsskrift versus det hidtidige abonnementsbaserede trykte tidsskrift.

Nedenfor er angivet et typisk regnskab. Heri indgår udgifter til nødvendig sekretærstøtte og et rimelig højt serviceniveau, når travle seniorforskere sidder i redaktionen; de er forudsætningen for en høj kvalitet. Tidsskrifterne er peer-review bedømt, hvorfor der ikke alene skal holdes styr på aftaler med forfattere, men også på peer-review bedømmere. Artiklerne er af høj kvalitet, hvorfor der er

udgifter til korrekturlæsning, copy editing, tegnere og lay out. Tidsskrifterne er landsdækkende, hvilket betyder rejser og organiserede redaktionsmøder.

Regnskabet medtager kun de direkte udgifter, mens andre institutioner betaler for forfattere, redaktører, peer-review bedømmere og anmelderes arbejde. Disse udgifter må formodes at være udgivelsesformen uvedkommende, da de er de samme ved et digitalt og trykt tidsskrift.

Hvis tidsskriftet udgives i Open Access fra dag ét, vil den bogtrykte del ikke kunne betale sig. Men samtidig vil der altså mistes overskuddet på salg af den bogtrykte udgave, som i virkeligheden har finansieret størstedelen af tidsskriftets redaktionelle udgiver. Altså er bogtrykt udgivelse en betingelse for en udgivelse!

Et Open Access tidsskrift vil ikke kunne eksistere økonomisk, blot ved at "spare" udgivelsen af en bogtrykt udgave; tværtimod. I dag er det overskuddet fra den bogtrykte del, som betaler de basale udgifter, og kun en stor forøgelse af tilskud, vil kunne betale de redaktionelle udgifter.

Regnskabet til venstre viser posterne bag de basale redaktionelle rutiner ved et videnskabeligt tidsskrift. Det andet regnskab viser indtægter og udgifter for den bogtrykte del.⁶

Forsinket Open Access en mulighed for nogen

Der er blevet etableret et ret stort antal tidsskrifter i Forsinket Open Access, som udgør ca. 8 % af de

Regnskab, redigering af tidsskrift

Udgifter

red.møder, redaktion	13.052
sekr. lay out, copy editing	50.880
redaktionssekretær	28.000
web, programmering	
mv.	11.585
billeder, royalty	8.925
korrektur	9.700
administration	27.581
revision, regnskab	11.497
diverse	14.942
i alt	160.576

Indtægter

tilskud	47.500
diverse	309
i alt	47.809

underskud 112.768

Regnskab, bogtrykte del af tidsskrift

Udgifter

adm. abonnement	65.063
trykkeri	110.404
porto	63.535
diverse	2.368
i alt	194.556

Indtægter

abonnement	227.634
løssalg	18.033
copydan	37.100
distr. tilskud	7.388
annoncer	850
diverse	17.000
i alt	308.005

overskud 113.449

peer review bedømte tidsskrifter i 2008. Således nåede den totale andel af Open Access tidsskrifter op på 19 %.

Det ser ud til, at jo flere abonnementer et tidsskrift har, jo større en andel kunne udgives i denne udgave. Desværre har de fleste danske videnskabelige tidsskrifter et relativt lille oplagstal. Det er betingelserne for at udgive i et lille sprogsområde. Vi er 5,5 mio. indbyggere, mens engelsksprogede tidsskrifter kan henvende sig til hele verden med mere end 6 mia. mennesker. De fleste engelsksprogede tidsskrifter har da også oplag på over 5.000, hvilket gør deres økonomi mere hårdfør.⁴

Den nævnte forsinkelse er alt fra en måned og frem til mange år. Spredningen er stor og skyldes sikkert også, at beskyttelsesperioden er blevet sat efter en vurdering af det reelle behov. Ved fag med en hurtig udvikling behøver man ikke at beskytte meget gamle udgivelser, da de hurtigt bliver forældede. Citationsdatabaserne viser, at der findes tidsskrifter med en mindre gennemsnitlig levetid for en artikel end 3 år ("cited half-life"), mens artikler i andre fag lever længere end 10 år.⁵ En ensartet og kort embargo periode vil derfor være uretfærdig for humaniora og samfundsvidenskab med deres lange levetider men faktisk også ved en del fag inden for STM-området.

De danske tidsskrifters mange problemer

Det nævnte salg af abonnementer på det bogtrykte tidsskrift har altså finansieret eksistensen af danske tidsskrifter, og som grundlæggende har betalt hoveddelen af de redaktionelle udgifter.

Desværre har salget af abonnementer været for nedadgående, hvilket har forværret mange tidsskrifters økonomi. Mere end 100 tidsskrifter har måttet indstille driften i den seneste årrække, og samtidig har tidsskrifter udgivet i Open Access måtte stoppe den gratis adgang for at sikre et tilstrækkeligt antal abonnenter. Dette har været tilfældet for flagskibet i dansk tidsskriftsudgivelse, Ugeskrift for Læger.

Den aktuelle situation i 2011 er dybt alvorlig. Portostøttens bortfald i 2004 betød, at alle danske tidsskrifter pludseligt mistede et generelt tilskud. Kulturministeriet kompenserede straks de tidsskrifter, som hørte under dette ministeriums område, mens Videnskabsministeriet derimod forholdt sig passivt. Derved mistede tidsskrifter med et slag ofte mere end 20 % af deres økonomi samtidig med at portoen steg kraftigt.

Mange tidsskrifter haft i flere år haft et negativ økonomisk resultat. Egenkapitalen er spist op, og endnu i år ophører tidsskrifter på grund af dette økonomiske indgreb.

Tidsskrifterne var i forvejen presset af en nedgang i antallet af abonnementer forårsaget af færre biblioteker. Siden 1980 er antallet af biblioteker blevet halveret, hvilket har ramt tidsskrifterne hårdt.

Bibliotekerne har indirekte været årsag til yderligere nedgang i antallet af abonnenter. Et stærkt effektiviseret biblioteksvæsen takket være IT har gjort adgangen til tidsskrifter meget mere effektivt. Biblioteksvæsenet behøver kun få abonnenter for at dække hele landets behov for tidsskrifter, idet det samme abonnement kan udlånes til andre biblioteker, hvor lånerne efterspørger.

Det er heller ikke mere nødvendigt at abonnere på et tidsskrift for at følge med i et fags forskning. Der findes så mange hjemmesider og digitale tjenester, at det ikke mere er nødvendigt selv at få tidsskrifterne ind af brevsprækken. De løbende fortegnelser over årets udgivelser er blevet unødvendige, idet søgninger på nettet eller bibliotekskataloger let kan finde den forskning, man skulle efterspørge.

Alle disse negative forhold over for abonnementet har medført en negativ spiral. Svigtende indtægter har betydet nedskæringer i sidetal og/eller redaktionelle ressourcer, hvilket har givet en ringere kvalitet, som igen har givet et ringere incitament for folk til at abonnere. Den negative spiral er sat i gang.

Omstilling til digital publicering er omkostningsfuld

Selvom det koster få hundrede kroner for at få en hjemmeside på Internettet, er det dyrt, hvis et tidsskrift skal publicere digitalt på samme niveau som de "rigtige" professionelle forlag gør det i udlandet. Det kræver specielt udviklede IT-systemer, og det kræver nye administrative rutiner. Da de fleste danske tidsskrifter udgives på små forlag eller af kredsen bag tidsskriftet selv, har kun få tidsskrifter fået en professionel digital publicering – hvis de da overhovedet er på nettet med mere end en primitiv hjemmeside.

Den bibliometriske forskningsindikatorers negative konsekvenser

Videnskabsministeriets ønske om at fordele økonomiske midler efter målbare kriterier har desværre utilsigtede følgevirkninger, som er alvorlige for danske tidsskrifter. Ved udarbejdelsen af autorisationslisterne over tidsskrifter bliver de engelsksprogede prioriteret.

Vi skal ikke her diskutere, om det er rimeligt eller ej. Vi vil blot konstatere, at en diskrimination af danske tidsskrifter er officiel politik. Dette har især store konsekvenser for humaniora og samfundsvidenskab, hvor den danske befolkning indirekte på sigt forhindres i at få viden på deres modersmål, hvis der ikke kompenseres gennem en støtte som den foreslåede.

Indikatoren prioriterer den internationale formidling mellem videnskabsfolk. Derimod får forskere intet incitament til at bringe forskningsresultater ud til befolkningen på dansk eller gennem populærvidenskabelige tidsskrifter. De frie forskningsmidler reduceres i disse år, og en institutleder vil utvivlsomt bede sine forskere om at skrue ned for sine forskeres publicering af nyttige artikler for

samfundet til fordel for de pointgivende videnskabelige internationale.

Dansk forskningsformidling står generelt svagt

En målsætning om at få Danmark øverst i forskningsverdenen er en illusion, som vi kun kan drømme om efter mange års hårdt arbejde.

Det er regeringens målsætning, at Danmark skal kunne måle sig med de førende lande i verden. Det er imidlertid ikke tilfældet for forskningspubliseringsområdet. Her er det ikke spørgsmålet om vi er med i Første eller Anden division; udgivere nedlægges i så stor hast, at vi snart ikke mere er med. Derfor ønsker vi, at også populærvidenskabelige tidsskrifter omfattes af en Open Access politik.

Helt generelt står den danske forskningsformidling meget svagt af mange årsager. Til eksempel findes der intet dansk forlag på internationalt niveau. Eneste undtagelse er det tidligere Munks-

gaard, som i dag er en filial af internationale Wiley-Blackwell.

De øvrige tidsskrifter forsøger at nå international standard, hvilket kun lykkes delvist. Til eksempel er ingen danske udgivere medlem af konsortiet Crossref, som er central i den internationale videnskabelige kommunikation. Tillige udfører meget få udgivere, om nogle, en fuld opmærkning af deres udgivelser i XML, som har været standard hos professionelle udgivere i mere end 10 år.

På det mere overordnede plan er ingen danske udgivere medlem af de førende internationale organisationer. Til eksempel er der ingen danske forlag som medlem i den ikke-kommercielle udgivelses Association of Learned and Professional Society Publishers. Samtidig er ingen eller meget få danske redaktører medlem af European Association of Science Editors. Tilsvarende er meget få danskere deltagere på konferencen Academic Publishing in Europe, hvor der stort set aldrig er danske indledere.

Bagom Danmarks tilslutning til Ministerrådets beslutning

Mangeårig lobby fra bibliotekssektoren bag

Danmark skal arbejde for at etablere en politik for Open Access. Det sker på baggrund af en beslutning i efteråret 2007, hvor Europas ministre for videnskab mødtes i Bruxelles for at diskutere spredning af videnskabelig information, og alle landene underskrev et manifest, som kom til at binde Danmark.

Det er uvist, om den daværende forskningsminister eller nogle af hans embedsmænd var klar over, hvad de havde bundet Danmark til. Der havde herhjemme ikke været nogen større åben diskussion af emnet med de relevante aktører, og der havde ikke været udarbejdet papirer, som bare tilnærmelsesvist angav, hvilke beløb beslutningen kunne betyde for landet.

Beslutningen i Bruxelles kom som resultatet af en mangeårig lobbyvirksomhed, som især bibliotekssektoren havde udført over for EU. Her fortæles lidt om baggrunden.

De amerikanske forskningsbiblioteker kunne i begyndelsen af 1990'erne se, at bibliotekernes eksistens var truet. Digitaliseringen betød store forandringer i branchen, hvor forlagene begyndte at levere digitalt materiale, som bibliotekerne tidligere havde udført. Til eksempel blev skrivning af kartotekskort erstattet af forlagenes informationer, ligesom bibliotekerne heller ikke mere skulle håndtere fysiske eksemplarer, idet forlagene leverede tidsskriftsartiklerne digitalt.

Bibliotekerne som aktive aktører

Disse amerikanske biblioteker etablerede i 1997 organisationen SPARC for at "correct imbalances in the scholarly publishing system", som de kaldte det. Målet var bl.a. at reducere det økonomiske pres på bibliotekerne ved at arbejde for nye udgivelsesmodeller, som kunne drive tidsskrifternes priser ned. Det skulle bl.a. gøres ved at udvide publiceringskapaciteten i non-profit sektoren.

Man udviklede ideen om den såkaldte Open Access, hvor artikler skal være gratis på nettet. Den første model var den "gyldne", hvor forfatteren skal betale for at få sin artikel udgivet. Modellen byggede på en tradition inden for bogtrykte tidsskrifter hos visse videnskabsgrene i USA, så den var let at overføre på disse fag.

Denne model havde den ulempe, at der skulle involveres penge. Derfor blev en anden model for OA etableret, den "grønne", hvor forfatterne skal arkivere deres manuskripter i biblioteksdata-baser.

Den internationale bibliotekslobby

Disse modeller er blevet markedsført effektivt inden for biblioteksvæsenet og fra biblioteksvæsenet over for politikere og centrale universitetsfolk.

Derimod har man undgået at gå i åben diskussion med forskerne eller udgiverne.

Til dette lobbyarbejde har man etableret nævnte SPARC samt en europæisk organisation SPARC Europe samt et hav et tilsvarende organisationer. De ideologiske bannerførere har været Peter Suber hos SPARC og Stevan Harnad redaktør af den effektive men ret ensidige maillist American Scientist Open Access Forum. Herhjemme kontrollerer Styrelsen for Bibliotek og Medier organisationen DEFF, som i stor udstrækning har haft indflydelse på diskussionen om Open Access. DEFF har yderligere etableret den internationale samarbejdsorganisation Knowledge Exchange.

Denne biblioteksstyrede tilgang til Open Access står ualmindelig stærkt, idet den er statsfinansieret med store midler samtidig med at forskerne ikke har interesse for området, universiteterne står splittet og forlagene er blevet stigmatiseret.

Danske tidsskrifter uden politisk opmærksomhed

Siden 1998 har der ikke været politisk opmærksomhed om den videnskabelige publicering, mens bibliotekssektoren derimod har fået fuld støtte med mere end 350 mio. kr. i udviklingsmidler. Da portostøtten bortfaldt i 2004 blev der som nævnt ikke givet kompensation til de videnskabelige tidsskrifter.

Mange af videnskabens områder står med meget reducerede publiceringsmuligheder, og det kan frygtes, at en del af potentiel forskning spildes på gulvet, når der ikke er fungerende redaktioner til at tage sig af håbefulde forskeres manuskripter.

Der findes ingen egentlige danske tidsskriftsforlag mere, hvor Munksgaard i dag er en del af Wiley-Blackwell.

Det offentlige politik er helt styret af biblioteksområdet, som ikke har forståelse for de barske økonomiske realiteter.

Vurdering af forskellige Open Access modeller

Grøn Open Access er ingen forretningsmodel

Ifølge den grønne Open Access skal forskere arkivere deres manuskripter til en artikel. Manuskriptet skal lægges i en database, hvortil alle har adgang uden at abonnere på det tidsskrift, hvor artiklen er publiceret. Udleveren af tidsskriftet får heller ikke kompensation for mistede indtægter, når abonnenter afmelder deres abonnement.

Den grønne Open Access er ikke en egentlig udgivelsesmodel, idet den udnytter, at en udgiver udfører det redaktionelle arbejde, mens databasewærten får dette arbejde gratis. Modellen er også blevet kaldt en parasit, som snylter på andres indsats, og vores mening er, at den ville være gift for den videnskabelige verden ved at underminere tidsskrifternes økonomi.

Alene denne mekanisme gør den forfatterarkiverede Open Access uønsket. Den ville give mange andre negative konsekvenser for videnskaben, som vi ikke skal nævne her.

Gratis vil udkonkurrere betaling

Gratis ydelsers indflydelse på markedsmekanismer er ganske velkendt i det private erhvervsliv, og disse mekanismer findes naturligvis tilsvarende omkring videnskabelige tidsskrifter. En person har tegnet abonnement for at sikre sig et produkt. Når et næsten tilsvarende produkt tilbydes gratis, er der intet incitament til denne udgift, og abonnementet vil derfor blive afmeldt.

Forskere skal fortsat have adgang til de publicerede artikler, men for størstedelen af abonnenterne vil et manuskript af en lavere kvalitet være tilstrækkelig, hvorfor de vil afmelde.

Hvis et tidsskrift mister blot 20 % af sine indtægter, kan den økonomiske balance rykkes til underskud og ophør. Besparelser vil forringe produktet og flere abonnenter vil afmelde. I forvejen eksisterer danske tidsskrifter under meget dårlige udgivelsesvilkår.

Vurdering af gylden Open Access

I modellen gylden Open Access publiceres forskningsartikler i tidsskrifter, som alle og enhver kan læse uden abonnement. Publiceringen betales af forfatteren eller i realiteten rettere af forfatterens institution. Tidsskriftet modtager et beløb, som det selv fastsætter.

Modellen er egentlig ikke ny, idet abonnementsbaserede og bogtrykte tidsskrifter i mange år er blevet finansieret helt eller delvist efter denne model i USA og inden for visse fag. Det har derfor været let at udvide modellen til Open Access publicering.

Der er ved at opstå en standard for betaling for tidsskrifter. Betalingen varierer, men der er alligevel ved at være en standard for betaling på omkring 20.000 kr. for de virkelig store tidsskrifter, og

nogle tusinde kr. mindre for mindre eftertragtede tidsskrifter at publicere i.

De højest rangerede tidsskrifter har den største refusionsprocent. Ved en afvisning på 90 % af artiklerne, skal 10 artikler bære udgifterne til 100 artikler - altså betalingen for en artikel skal dække udgifterne til 10. Ved en afvisning på 50 % skal 50 dække 100, hvorfor en artikel her kun skal dække udgifter til to artikler. Derfor er det naturligt, at de mest eftertragtede tidsskrifter kræver et større honorar end mindre eftertragtede.

I princippet er modellen økonomisk bæredygtig. Der vil blive opkrævet tilstrækkelige midler til at artiklerne kan blive behandlet og udgivet.

Der er imidlertid en lang række negative faktorer ved modellen omkring forskningsfrihed, når det ikke er kvalitet, men penge, som bestemmer om et værk skal publiceres. De fleste af disse indvendinger vil vi ikke diskutere her, men blot trække et enkelt aspekt frem, som diskvalificerer modellen til at være en universel løsning på de danske tidsskrifters publicering.

Institutionsløse forskere og gylden Open Access

Langt fra alle forfattere har en institution i ryggen til at betale for den gyldne publicering. Ifølge en foreløbig undersøgelse, er det op mod 25 % af forfatterne i de "tørre" videnskaber, som ikke har nogen institution i ryggen til at betale de nævnte ret store afgifter for at få sin forskning publiceret.

Vi ville gerne have givet en detaljeret analyse af problemet, men afventer på at få tilladelse til at benytte uddrag af grundmaterialet fra Den Bibliometriske Forskningsindikator.

Vores foreløbige undersøgelser har vist, at det f.eks. i fagene historie og sociologi er op mod 25 % af forskerne, som ikke har institutioner til at betale. Forfatterne er til eksempel arbejdsløse. I denne gruppe findes nogle af de mest lovende forskere, som lige har afsluttet et Ph.d. forløb, men som afventer en forskerstilling. Imens får de lejlighed til at bearbejde forskning i en arbejdsløshedsperiode, som hermed er med til at berige samfundet med forskningsresultater.

I den anden ende af karrieren har vi de pensionerede, som endelig er blevet fri for administrative og undervisningsmæssige forpligtelser, og som kan afslutte et langt arbejdsliv med at sammenfatte deres erfaringer i artikler. Heller ikke de kan trække på institutioner til at betale deres forskning.

Endelig er der en lang række personer, som heller ikke er ansat på en forskningsinstitution. Det kan være en gymnasielærer, som igennem mange år har dyrket et forskningsområde. Det kan også være en af landets mange kvalificerede amatørforskere, som takket være en interesse for et snævert område, er landets ypperligste ekspert.

Det er muligt i de "tørre" videnskaber, hvor det næsten udelukkende drejer sig om en enkelt

persons indsats, som er basis for forskningen.

Derimod findes problemet stort set ikke i de "våde" videnskaber, hvor der skal benyttes laboratorier og andet udstyr for at udføre forskning. Der er da også meget ofte mange forfattere bag fagenes artikler, og omkostningerne til at betale for udgivelser i forhold til de store udgifter til apparatur er minimale. Det er ikke et tilfælde, at "high speed physics" ikke har problemer med at finansiere sin gyldne Open Access artikler.

Vurdering af forsinket Open Access

Den forsinkede Open Access er på mange måder den traditionelle udgivelsesform, hvor abonnenterne betaler for udgivelsen. En embargoperiode giver udgiveren mulighed for i en periode at sælge sit tidsskrift for at finansiere det redaktionelle arbejde. Når dette er sket, kan artiklerne blive gratis.

Denne model har mange positive sider. Blandt andet fungerer den redaktionelle proces med optagelse af de mest kvalificerede manuskripter, og hvor afgørelsen om en artikel skal publiceres ligger hos en tilfældig bureaukrat, som beslutter om der skal bevilges penge eller ej. Der er flere pro et contra i denne model, som ikke skal diskuteres her.

Alvorlig beslutning i Forskningsrådet for Kultur og Kommunikation

Disse overvejelser er ikke kun spekulative. Vi har – desværre – håndfaste beviser på, at offentlig tvang til Open Access kan have katastrofale følger, når der ikke gives økonomisk kompensation.

Forskningsrådet for Kultur og Kommunikation vedtog i 2007, at dets støttede tidsskrifter fremover skulle lægge deres artikler gratis på nettet senest et år efter publiceringen.

Denne forsinkede Open Access gav udgiverne et år til at sælge deres tidsskrifter i. Konsekvenserne har alligevel været alvorlige. Til eksempel har tidsskriftet *Arbejderhistorie* de første to år mistet 20 % af sine abonnenter. Der er mange grunde til nedgangen, men de gratis artikler er hovedårsagen. De redaktionelle udgifter har måttet skæres, hvilket har givet en ringere videnskabelig kvalitet. Samtidig har tidsskriftet måttet nedsætte sidetallet 20 %.

Ikke alle tidsskrifter har kunnet overleve. Af 12 bogtrykte tidsskrifter har forskerne bag de 7 opgivet deres tidsskrift eller slået dem sammen til nyt tidsskrift med ofte færre ressourcer. Herved har vi mistet gamle tidsskrifter som *Fortid og Nutid* (etableret i 1914), *Historie* (1866), *Periskop* (1993), *Uddannelseshistorie* (1967), *Folk* (1952), *Folk og Kultur* (1955) og *Den Jyske Historiker* (1969). Konsekvenserne kan blive endnu værre, idet 15 tidsskrifter endnu ikke har truffet beslutning.

Mange af tidsskrifterne havde igennem mange år haft ringe forhold, hvorfor de samtidig var blevet noget bedagede. I stedet for at presse Open Access ned over hovedet på dem, burde man have sikret en fornyelse gennem dialog og inspiration.

Tvungen Open Access uden kompensation

betyder, at danske forskere mister mulighed for at publicere. Regnestykket for andre forskere – og befolkningen – er færre og dårligere artikler. Tidsskrifterne har hidtil været tilgængelige på biblioteker, så ingen har vundet ved Open Access; kun tabt.

Ikke økonomisk bæredygtig

Modellen er imidlertid ikke økonomisk bæredygtig, idet der vil være et tab af abonnenter forårsaget af de gratis artikler. I en nylig engelsk rapport er angivet forskellige perioder afhængig af disciplinens karakter. Man har regnet på tiden frem til "den halve levetid", hvor halvdelen af brugen (= citeringer) er foretaget, og her er der store forskelle disciplinerne imellem. I biomedicin er det halve liv på 12 måneder, i naturvidenskab og teknologi på 24 måneder og 36 måneder i humaniora og samfundsvidenskab.

Modellen er utvivlsomt god under visse forhold. Imidlertid er den ikke særlig velegnet over for danske videnskabelige tidsskrifter, idet deres oplag på grund af det lille sprog/kulturområde er meget begrænset. Den Forsinkede Open Access kan fungere i store internationale fag, hvor mange abonnenter er med til at betale for grundomkostningerne. Det er oplagt, at 4.000 abonnenters dækning af en udgift på 20.000 kr. giver et bidrag på 5 kr. pr. abonnent, mens derimod 400 abonnenter kræver et nødvendigt bidrag på hele 50 kr. pr. abonnent..

Vurdering af åbent abonnement

En meget simpel udgave af Open Access er den "Blå" Open Access, hvor det offentlige ganske simpelt køber et abonnement på alle tidsskrifter med henblik på en åben publicering i landet.

Denne model praktiseres i Holland, hvor den hollandske regering på forsøgsbasis har indgået en aftale med en af verdens største udgivere, Springer Verlag, om at hollandske forskeres artikler skal ligge gratis tilgængelig på nettet.

Vi har ikke haft mulighed for at vurdere denne models økonomi, idet den kræver aftaler med en lang række tidsskriftsudgivere.

Med henblik på den redaktionelle frihed og tilhørende dynamik opfylder modellen mange af de krav, der stilles til kvalitetsmæssig udgivelse. Ifølge en nylig engelsk rapport er denne model ikke økonomisk attraktiv, men det må siges, at den engelske rapport bygger på meget spinkle forudsætninger.

Vi vil lade denne mulighed være åben, uden dog at kunne anbefale den uden nærmere undersøgelser.

Orange Open Access en mulighed

Vi har set nærmere på en modificeret udgave af den gyldne Open Access, som vi kalder den Orange Open Access. I stedet for at det er en forfatter, som skal fremskaffe midler til at få sin artikel udgivet, skal det i stedet være en central fond, som betaler de danske tidsskrifter for at publicere danske forskeres artikler gratis på nettet umiddelbar efter udgivelsen.

Denne model opfylder mange af de krav, som vi har stillet. Den er i princippet økonomisk bæredygtig, og den har tillige den fordel frem for den gyldne model, at der ikke er uvedkommende beslutningstagere involveret i beslutningen, om artikler skal optages i et tidsskrift, men at optagelseskriteriet kun er, om artiklerne er af kvalitet.

Et svagt punkt i modellen er fastsættelse af det beløb, som de enkelte tidsskrifter skal kræve som betaling. Der er i princippet to måder dette kan ske på. Dels kan tidsskrifterne selv bestemme taksten, hvilket i og for sig er rimeligt, idet der er stor forskel på udgifterne til artikler f.eks. i forhold til meget dyre illustrationer i kunstvidenskabelige tidsskrifter i forhold til meget korte artikler i andre tidsskrifter.

Det vil samtidig være et principielt meget svagt punkt med én central betaler for alle danske tidsskrifters artikler, idet der herved ligger en stor politisk magt over for meget svage enkeltstående tidsskrifter, som det er tilfældet i Danmark.

Derfor foreslår vi en central betaling ud fra et internationalt prisniveau. Der skal udformes et "frihedsbrev", som sikrer en langsigtet betaling for danske artikler på et niveau, som sikrer, at danske tidsskrifter har samme ressourcer som udenlandske tidsskrifter, hvorfor danske tidsskrifter også kan levere samme kvalitet som de internationale.

Der er forskel på udgifterne til meget eftertragtede tidsskrifter og mindre eftertragtede. Derfor skal taksterne fastlægges pr. enhed efter kvalitetsniveau, således at tidsskrifter på det højeste niveau på listen hos den bibliometriske forskningsindikator også får det største beløb. Det må for-

modes, at de højest rankede tidsskrifter har den største refusionsprocent.

Forskeres bidrag til populærvideenskabelige tidsskrifter er medtaget til den lave sats. Der er ganske vist ikke altid udgifter til peer review, men derimod bliver der brugt meget energi på formidlingen. For at sikre en rimelig "værkhøjde", skal der ske en generel godkendelse til af tidsskriftet, at det holder et fagligt acceptabelt niveau, hvorfor der også skal etableres en autorisationsliste for disse tidsskrifter. I lighed med behandling af ansøgninger for tidsskriftsstøtte, vil et udvalg kunne håndtere dette gennem et årligt møde.

Satserne er fra en nylig engelsk rapport "Heading for the open road", RIN, april 2011, som i snit ønsker maksimum 17.000 kr. og hvor de højeste rangerede tidsskrifter angives til 19.835 kr. En sats som fremover skal være pristalsreguleret eller på anden måde være sikret mod nedskæringer.

- Artikel i tidsskrift i gruppe 2 udløser tilskud på 19.835 kr.
- Øvrige videnskabelige tidsskrifter udløser tilskud på 15.452 kr.
- Anmeldelser og andet stof følger satserne og udregnes proportionalt efter sidetal
- Et engelsk resumé udløser et tilskud på 500 kr.

Disse beløb svarer til de udgifter, man har på store internationale forlag. Da disse ofte er engelsksprogede, er der tillagt omkostninger til oversættelse af resumé.

Man skal betænke, at det danske marked er meget mindre på grund af et lille sprogområde. Der skal derfor gives en generel støtte til de små danske udgivere, hvilket nævnes i efterfølgende afsnit.

Bilag

Budget for igangsættelse

	1. år	2. år	3. år	4. år
udvalg og sekretariat	500.000	600.000		
undersøgelser	600.000	600.000		
møder, konferencer	200.000	900.000		
betaling Open Access				100.000.000
administration				1.000.000
IT-plattform	4.000.000	4.000.000	500.000	500.000
uddannelse	200.000	1.500.000	1.500.000	1.500.000
kompetencecenter	400.000	400.000	500.000	500.000
TOTAL	5.900.000	8.000.000	2.500.000	103.500.000
TOTAL for alle 4 år	119.900.000			

Finansiering af Open Access

En bæredygtig Open Access har vi for den orange Open Access beregnet til at koste i størrelsesordenen 100 mio. kr. om året.

Som det fremgår af næste kapitel, har vi angivet beløbet efter to beregningsmetoder. Den ene går ud fra tidsskrifternes udgivelser på et år. Denne metode har givet et beløb på knap 107 mio. kr.

Den anden metode bygger på Den Bibliografiske Forskningsindikator for 2009, med tillagt populærevidenskabelige artikler samt forskning uden for universiteterne. Dette giver et beløb på godt 93 mio. kr.

Til disse beløb bør der faktisk tillægges en sikkerhedsmargin på måske 30 %. Dels bygger beregningerne på meget usikre statistiske oplysninger, og samtidig har der været et efterslæb i flere år, hvor danske forskere ikke har kunnet få deres forskning publiceret, da publiceringssystemet i mange fag langt fra har fungeret optimalt.

Der skal altså skaffes et beløb i størrelsesordenen (mindst) 100 mio. kr. Nogle midler kan dog skaffes ved at rokere fra den hidtidige forskningsråds- og ministerielle støtte (ca. 4 mio. kr.) og fra biblioteksbudgetterne ca. 5 mio. kr.

Netto skal der således fremskaffes et beløb på 91 mio. kr. som faste bevillinger på finansloven fremover.

Hvordan er omkostningerne fastlagt

Indførelse af Open Access for danske tidsskrifter vil koste relativt store beløb. Hidtil har interesserede privatpersoner og private firmaer betalt størstedelen af tidsskrifternes udgifter, idet tidsskrifterne i dag har ca. 93 % af deres abonnenter uden for bibliotekerne, hvorfor finansiering kun for 7 % af abonnementsindtægterne kan ske ved at overføre midler fra de hidtidige biblioteksabonnementer.⁶

Der skal altså tilføres yderligere midler i størrelsesordenen 1.314 %

Det er af mange grunde vanskeligt at give et helt nøjagtigt bud på det beløb, som det vil kræve at få publiceret al dansk forskning af kvalitet.

For det første har de danske tidsskrifters kapacitet de seneste år langt fra kunnet følge med behovet hos forskerne. Mange tidsskrifter er blevet nedlagte, og de overlevende har måttet skære ned på sidetal på grund af dårlig økonomi og manglende redaktionelle ressourcer. Det danske samfund kunne have fået udbytte af denne forskning, hvis der ikke havde været en flaskehals.

Publiceringen skal selvfølgelig dimensioneres efter de danske forskeres produktion. Det har ikke været muligt for os at nå at få adgang til grundmaterialet til Den Bibliografiske Forskningsindikator inden denne rapport skulle færdiggøres. Beregningen er i stedet udført ud fra andet statistiske materiale, hvor vi har udført to forskellige beregninger.

Den ene bygger på det materiale, som Foreningen af Danske Videnskabsredaktører har opbygget baseret på universitetsforskningen i 2004. Vi er gået ud fra statistikken fra de danske universitetsbiblioteker. En del af statistikken er desuden blevet bearbejdet ud fra overordnede oplysninger fra Den Bibliometriske Forskningsindikator for 2009, og dette materiale er yderligere blevet suppleret med oplysninger om populærevidenskabelige artikler, som er estimeret til at udgøre 40 % af artikler på niveau 1.

Al denne statistik handler imidlertid kun om forskningen på universiteterne. Hertil kommer landets øvrige forskning udført på andre institutioner eller af folk uden ansættelse. Andelen af denne forskning har ingen kendskab til, da den hverken indgår i universitetsbibliotekernes statistik eller i Den Bibliografiske Forskningsindikator. Vi har ud fra vores analyser af et par tilfældige tidsskrifter

fået et estimat på 25 %

Andelen af danske videnskabelige artikler er ansat til 25 %. Det er sat lavere end andelen i Norge (28 %) og lavere end en dansk opgørelse i 2004 (28 %).

Det er derfor alt i alt et usikkert materiale, og ved en politisk behandling bør man vel indregne en sikkerhedsmargen på 30 %

Den anden beregning bygger på statistik om de danske tidsskrifter og antallet af det publice-rede. I alt vil mindst 637 tidsskrifter blive berørt. Vi har dog i beregningerne fravalgt 123 tidsskrifter, som har relativt få artikler af forskere og/eller er af typen "nyhedsblad".

Vi er gået ud fra satserne fra RIN rapporten,⁷ hvor de bedste tidsskrifter kræver 19.835 kr. pr. artikel, mens de øvrige artikler kræver en betaling på 15.452 kr. Da vi ikke har oplysninger for alle tidsskrifter om antal artikler, har vi omregnet disse priser til sidetal, hvor vi angiver en artikels længde på 16 sider. For meget "lette" artikler i nyhedsblade har vi benyttet en reduceret sidepris på 300 kr.

I et bevillingsmæssigt regnestykke kan man fratække/omfordele de hidtidige tilskud fra forskellige sider af det offentlige virke.

Der er således givet tilskud fra forskningsråd, ministerier og lignende. Dette er i størrelsesordenen 4 mio. kr.

Samtidig kan fratrækkes udgifterne til de hidtidige biblioteksabonnementer, hvorfor der skal hentes knap 5 mio. kr. fra bibliotekernes budgetter.

Der gøres opmærksom på, at kompensati-onen kun drejer sig om udgivelser, der helt eller delvist har dansk redaktion og/eller udgives fra Danmark. Udenlandske tidsskrifter er ikke medtaget.

Forberedende udvalg

Reformen er trods sine simple principper ret omfattende, og alle sten skal vendes for at få indført en ordning, som er langtidsholdbar. Der skal derfor udføres en grundig undersøgelse over en periode på mindst et år, hvor et udvalg med repræsentanter fra de primære aktører undersøger forholdene.

Perioden på et år skal benyttes til sideløbende at få udført videnskabeligt baserede undersøgelser af uafhængige videnskabsfolk, således at udvalget får det optimale grundlag at arbejde ud fra.

Udvalget foreslås at have en neutral for-mand, og et sekretariat fra en institution, som ikke er parthaver på området.

Medlemmerne:

- Formand – indstilles af Videnskabernes Selskab
- Videnskabsredaktør
- Universitetsforlag
- Videnskabeligt selskab
- Danske universiteter
- Videnskabsministeriet
- Forskningsbibliotekerne (observatør)
- Sekretær (observatør)

Problemkatalog

Der er en lang række forhold, som skal undersøges, så man sikrer den optimale løsning. Nedenfor findes nogle enkelte problemer, som skal debatteres og undersøges, og det er helt sikkert, at der i debatten om forslaget dukker mange flere spørgsmål op.

Helt overordnet kender ingen de beløb, som skal fremskaffes gennem offentlige bevillinger for at finansiere Open Access. Der skal derfor udføres en meget omfattende kortlægning af de danske forskeres forventede publicering, når de får de ud-givelsesbetingelser, som udenlandske forskere har.

Indførelse af Open Access er et indgreb i markedsmekanismer, som et eller flere steder vil få afledte konsekvenser. Der vil således være en konkurrenceforvridning over for tidsskriftsud-givere, som ikke kan få tilskud ifølge reglerne. Man må være klar over, at hvis et tidsskrift får et årligt offentligt driftstilskud og kan lægge sine artikler gratis på nettet, vil det betyde en dræbende konkurrence for et betalingstidsskrift, hvis det udgives på næsten samme marked. Alle disse afledte konsekvenser skal afdækkes, og eventuelle negative konsekvenser skal modvirkes.

Hidtil har udgivere og forfattere fået kompen-sation fra CopyDan, når deres materiale har været benyttet af private firmaer og i undervisningssektoren. Disse tilskud vil højst sandsynligvis forsvinde, når materialet ligger gratis på nettet. I alt er dette beløb på omkring 178 mio. kr., og hvor meget vil udgiverne og forfatterne miste? Er det acceptabelt for forfatterne at miste en legitim indtægt eller skal de have en compensation, som altså skal lægges til udgifterne for at indføre Open Access?

Vil ordningen kunne sikre, at der sker en for-nyelse? Hidtil har ildsjæle kunnet etablere et nyt tidsskrift blot de kunne tegne et vist antal abon-nenter. Vil det være lige så let at etablere et nyt tidsskrift under den nye forretningsmodel?

Vil den nye model sikre både kvalitet og for-nyelse i forhold til den hidtidige konkurrencebase-rede udgivelsesform, eller vil modellen få redaktio-nerne til at sande til i selvtilfredshed, bureaukrati og manglende nytænkning?

Det politiske system vil blive en vigtig enkelt-faktor og der kunne være en potentiel fare for ind-greb af politisk art i tidsskriftsudgivelse? Vil støt-systemet kunne gøre tidsskrifterne til lette spa-reofre med grønthøster i en krisetid?

Er det entydigt klart, hvornår et tidsskrift skal støttes. Hvornår er det dansk/nordisk/internatio-nalt? Hvordan klarer man nye formidlingsformer, når/hvis der udvikles andre udgivelsesformer end de hidtidige tidsskriftsformater?

Forslaget skal også undersøges grundigt, om de nævnte kompensationer kan tillades i forhold til EU lovgivningen?

Hvordan og hvornår kan forretningsmodellen blive justeret, og hvorledes sikres en proces, så den videnskabelige verdens høje kvalitet og redak-tionelle uafhængighed fastholdes?

Noter

1 Grundmaterialet stammer fra Jørgen Burchardt: *Hvidbog om dansk forskningsformidling. Viden giver velstand*. 2007a, Jørgen Burchardt: *Fra universitet til samfund. Forskningsformidlingens infrastruktur*. 2007b og Jørgen Burchardt: *Selskaber og tidsskrifter*. 2007c og viser situationen ultimo 2006 og primo 2007. Undersøgelsen medtager de nationale og nordiske tidsskrifter.

2 Oplysninger fra Jørgen Burchardt: "Barrierer for Open Access", i: *DF Revy* 2008.

3 Burchardt 2007b.

4 Donald W. King og Carol Tenopir: *Towards electronic journals. Realities for scientists, librarians, and publishers*. 2000.

5 ISI Web og Knowledge, *Journal Citation Reports* div. år.

6 Burchardt 2007b.

7 RIN: *Heading for the open road: costs and benefits of transitions in scholarly communications*. April 2011.

